

روان‌شناسی اسلامی در غرب؛ جهت‌گیری‌ها و مطالعات

حمید رفیعی‌هنر*

منتقدان دانش روان‌شناسی اسلامی، دو گروه‌اند:

۱. منظر علمی دارند و این دغدغه را دارند که نگاه علمی جدی به مسئله داشته باشند.
  ۲. در این سال‌ها که به‌صورت دوره‌ای تکرار می‌شود، استاد محترمی بحث هیجانی می‌کند. در اینجا بیش از آنکه ردّ علمی باشد، ردّ روان‌شناختانه است؛ به عبارتی به جای اینکه یک ردّ و ابطال هستی‌شناسانه باشد، یک ربط انسان‌شناسانه است.
- اگر ردّ علمی باشد، پرسش و اصلی‌ترین اشکال و تکراری‌ترین اشکال این است که مبنای علم و ساینس است و شما می‌خواهید به فرضیه از اسلام بگیرید و به اجرا بگذارید. این اشکال، عمومی‌ترین اشکالی است که دست‌کم در دانش روان‌شناسی اسلامی مطرح می‌شود و بارها نیز پاسخ داده شده است. اکنون دیگر اشکال علمی نیست، بلکه به این مسئله بازمی‌گردد که منتقد باور ندارد این اتفاق و تولید علوم انسانی انجام شده است.
- این مسئله به اعتماد به نفس انسان‌ها بازمی‌گردد. هراندازه در داخل کشور بحث می‌شود که اینها پاسخ علمی دارد، اما باز هم مخالفت می‌شود و می‌گویند نمی‌شود، ولی اگر این مسئله در کشورهای دیگر اتفاق بیافتد، باورمان می‌شود که این امر شدنی است. با

---

* استادیار پژوهشکده اخلاق و معنویت پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی قم (h.rafi@isca.ac.ir).

برخی اساتید که مواجه می‌شویم، انگار جریان علم موجود این بلارا سر ما آورده و ما را تحقیر کرده است؛ باور نداریم که می‌شود.

این جریان روان‌شناسی اسلامی - به تعبیر منتقدان جریان شکست‌خورده در ایران - هم‌اکنون در امریکا و اروپا زنده است. این موضوعی است که باید از خودمان پرسیم که آیا می‌خواهیم به انتظار بنشینیم که دانش اسلامی نیز آنجا شکل بگیرد و آن‌گاه کتاب‌هایشان را دوباره ترجمه کنیم! نباید این اتفاق بیافتد.

مطابق کتاب‌های آموزشی، تاریخ شکل‌گیری روان‌شناسی مدرن، ۱۸۷۹م در لایپزیک آلمان است، درحالی‌که در سال ۱۷۸۸م کتابی باعنوان روان‌شناسی تجربی (Experimental Psychology) موجود است؛ یعنی صدسال باید این علم تلاش می‌کرد، کتاب نوشته می‌شد تا به لایپزیک آلمان برسد و آنجا اعلام کنند یک علم تولید شده است.

منتقدان چه انتظاری دارند که در دو دهه با عده و عده کم، تمامی مشکلات علوم انسانی اسلامی حل شود! باید جریان واقعی علم را نگاه کنید و بعد نقد کنید یا بگویید جریان روان‌شناسی یا علوم انسانی اسلامی در ایران شکست خورده است!

در امریکا سه یا چهار مجموعه در روان‌شناسی اسلامی (Islamic Psychology) فعال‌اند:

۱. دانشکده علوم پزشکی دانشگاه استنفورد: از سال ۲۰۱۵-۲۰۱۶ آزمایشگاهی باعنوان آزمایشگاه سلامت روان مسلمانان و روان‌شناسی اسلامی (Muslim Mental Health & Islamic Psychology Lab) دارند. اگر از نظر علمی و تجربی اشتباه است که نباید شکل بگیرد. در همین آزمایشگاه دوازده خط پژوهشی راه انداخته‌اند؛ مانند تاریخچه روان‌شناسی اسلامی، روان‌درمانی اسلامی، روان‌سنجی و اصول اخلاقی و....
۲. مدرسه روان‌شناسی و مرکز تحقیقاتی خلیل (Khali Center) در سانفرانسیسکو کالیفرنیا: تألیف کتاب و کلاس‌های آموزشی دارند. فعالیت‌های بسیاری دارند و سال گذشته در دانشگاه بن حمد قطر، سمپوزیوم برگزار کرد که کشورهای گوناگون در آن شرکت کرده بودند.

۳. مؤسسه روان‌شناسی اسلامی الکریم ویرجینیا: این مجموعه که کمتر از ده سال است شکل گرفته و با همکاری دانشگاه جورج واشنگتن امریکا، دو دوره برخط روان‌شناسی اسلامی برگزار کرده است و یکی از محورهای منابع درسی آنها در بحث نفس، علم‌النفس ملاحظه‌دراست.

۴. انجمن بین‌المللی روان‌شناسی اسلامی: تمرکز فعالیت‌های آن در انگلیس است، ولی اصل استقرارش در سیاتل امریکاست. اصل این مرکز و این مجموعه بین‌المللی است و از روان‌شناسان دنیا در آن جمع شده‌اند.

۵. کالج مسلمانان کمبریج: چندین دوره آموزش روان‌شناسی اسلامی برگزار کرده است و مدرک و گواهی می‌دهد.

۶. گروه تحقیقاتی اسلام و روان‌شناسی ذیل انجمن اسلامی تخصص‌های اجتماعی و آموزش در آلمان: یک گروه تحقیقاتی است که آثاری را منتشر کرده‌اند و در حال جمع‌آوری اطلاعات و تهیه بانک داده‌ها در حوزه روان‌شناسی اسلامی‌اند.

۷. دانشگاه یووی آمستردام هلند: دارای مرکز الهیات اسلامی است که در مقطع کارشناسی رشته مطالعات اسلامی و در مقطع ارشد، رشته مراقبت معنوی اسلامی دارند. دانشجویها برای بیمارستان‌ها تربیت می‌شوند تا در کنار مراقبت‌های بالینی و پزشکی، مراقبت معنوی نیز داشته باشند.

۸. نخستین دوره دانشگاهی روان‌شناسی اسلامی، سال گذشته در دانشگاه چارلز استورت استرالیا برگزار شد.

۹. انجمن روان‌شناسی استرالیا که یک گروه باعنوان گروه روان‌شناسی از منظر اسلام دارد. با این اوصاف، جریان روان‌شناسی اسلامی شکل گرفته است و اگر ما بایستیم، آنها از ما عبور می‌کنند و هزینه عبور را باید آنها پردازند که مکرر در گوش دانشجو می‌خوانند ما روان‌شناسی اسلامی نداریم و همچنان باید ما شاگرد باقی بمانیم و آنها استاد! در ادامه چند نمونه از آثار منتشرشده خواهد آمد:

انجمن بین‌المللی روان‌شناسی اسلامی، کتابی منتشر کرده است باعنوان *Islamic Psychology around the Global*: این کتاب هفده فصل دارد که از هفده کشور مشارکت داشته‌اند. یک فصل آن را بنده نگارش کرده‌ام.

انجمن بین‌المللی روان‌شناسی اسلامی سال گذشته کتاب دیگری منتشر کرد باعنوان *Clinical applications of Islamic psychology*. این کتاب طراحی مداخلات بالینی در عرصه روان‌شناسی اسلامی است که تجربه شده و به تأیید رسیده است. یک فصل آن را بنده با همکاری اساتید نگارش کرده‌ام.

در همین انجمن، مدلی طراحی کرده‌اند باعنوان روان‌درمانی اسلامی « *Islamic Psychotherapy* ». این مدل را خودشان در کلینیک استفاده می‌کنند.

مرکز ال‌کرم، کتاب روان‌درمانی یکپارچه اسلامی باعنوان « *Islamic Intergrated Psychotherapy* » منتشر کرده است.

مرکز اسلامی خلیل، یک مدل درمانی برای اختلالات دارند باعنوان « *Islamic Principles to Clinical Mental Health Care Applying* ».

گروهی تحقیقاتی در آلمان، یک بانک داده به زبان‌های گوناگون جمع‌آوری کرده‌اند. همه آثاری که به زبان‌های گوناگون مالایی، عربی و... هستند، شناسایی شده و در این کتاب جمع‌آوری شده است.

در آزمایشگاه استنفورد، بر ایده‌های مطرح در ۱۵۰ کتاب خطی جهان اسلام متمرکز شده‌اند؛ همچون ابوزید سهل بلخی، ابن‌سینا، کندی و دیگران. آنها بر جنبه‌های روان‌شناختی متمرکز شده‌اند و پژوهش می‌کنند.

انجمن بین‌المللی روان‌شناسی اسلامی، درصدد تولید استانداردهایی روان‌شناسان مسلمان در دنیاست. البته آنها نظریه‌پردازی و مدل‌سازی را در آثار، بسیار جدی دنبال می‌کنند.

در مرکز اسلامی خلیل، مباحث کاربردی در درمان پیگیری می‌شود. در گروه تحقیقاتی

اسلام و روان‌شناسی آلمان، بانک داده و روش‌شناسی بسیار جدی گرفته می‌شود؛ مثلاً یک روش‌شناسی روان‌شناسی اسلامی با عنوان مخفف سلام که چند مرحله است. در استنفورد در حال احیای تراث اسلامی‌اند. در الکریم مبنای فلسفی آموزش داده می‌شود.

منابع تحقیقاتی که این مراکز دارند، بحث‌برانگیز است.

لازم است در جریان قرار بگیریم که انجمن بین‌المللی روان‌شناسی اسلامی، بر اندیشه اندیشمندان قرون نهم تا سیزدهم میلادی تمرکز دارد.

برخی از این مراکز بر روایات نبوی در اهل سنت و به‌طور کلی روایات اهل سنت متمرکزند. بخشی از اینها بر منابع آثار مؤلفان اسلامی قرن بیستم تمرکز دارند. برخی مراکز بر فلاسفه شیعی همچون ملاصدرا توجه دارند و البته برخی نیز بر ابن‌قیم جوزی.

دکتر حسین رسول، یکی از فعالان روان‌شناسی اسلامی که در انگلستان فعال است، در یکی از کتاب‌هاش که سال ۲۰۲۳ م منتشر شد، به‌صورت مصاحبه، یک‌سری پرسش از بنده پرسیده بود و من پاسخ دادم که به یک فصل از کتاب ایشان تبدیل شد. آنجا پرسید مهم‌ترین چالش ده سال آینده روان‌شناسی اسلامی چیست؟ به‌نظر می‌رسد مهم‌ترین چالش روان‌شناسی اسلامی احتمالاً در ده سال آینده، چالش مرجعیت روان‌شناسی اسلامی است.

ما اکنون به‌عنوان روان‌شناسان علمی در ایران باید توجه کنیم که بالآخره این مرجعیت را به چه کسی می‌خواهیم بسپاریم.

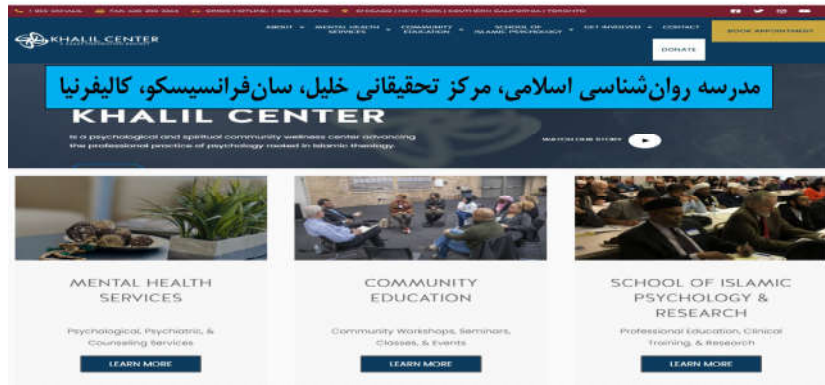
وضعیت مطالعات روان‌شناسی اسلامی در غرب

۲۶۶

سال بیست‌وسوم / بیست‌وچهارم / شماره ۱-۲ / زمستان ۱۴۰۰ و بهار ۱۴۰۱

۲۶۷

روان‌شناسی اسلامی در غرب؛ جهت‌گیری‌ها و مطالعات

THE ALKARAM INSTITUTE
1998-2008

موسسه روان‌شناسی اسلامی الکریم، ویرجینیا

HOME ABOUT PROJECTS OUR PROGRAM FELLOWSHIP ALKARAM PRESS EVENTS CONTACT US

Islamic Psychology in the United States

Documenting the Field

Learn More

NEW PROGRAM ANNOUNCEMENT

INTRODUCTION TO ISLAMIC PSYCHOLOGY

An online program offered by the Alkaram Institute
In partnership with George Washington University Department of Religion

Begins: September 25th, 2021
Registration opens: August 16th

To learn more and to enroll visit www.alkaraminstitute.org

دکتر رفیعی هنر

INTERNATIONAL ASSOCIATION OF ISLAMIC PSYCHOLOGY

انجمن بین‌المللی روان‌شناسی اسلامی، انگلیس

Home About Us Education Certification Research Publication Events Join IAIIP Contact Us

About IAIIP

The International Association of Islamic Psychology (IAIP) was established out of a growing need to legitimize and standardize the emerging field of Islamic psychology.

Founded in 2017 with its inception going back to the early 1970's, our strategic goals include expanding Islam's role in advancing health and human understanding and increasing recognition of Islamic psychology as a theoretical orientation to understanding the human being and approaches to clinical psychology.

Islamic Psychology Diploma Info Session

Interested in applying for the Online Diploma in Islamic Psychology but not sure if it is for you?

Join us for a Virtual Info Session on Wednesday, 26 May 2021 at 13:00 – 15:00 UK time.

- You'll hear more about the programme curriculum, have the opportunity to speak to some of the lecturers, and learn a bit more about what you will gain from being a part of this inaugural student cohort.
- We'll talk about what makes for a good application, what the interview panel will be looking for and answer any questions about available scholarships and financial

۲۶۸

سال بیست و سوم / بیست و چهارم / شماره ۱۰۲-۱۰۱ / زمستان ۱۴۰۰ و بهار ۱۴۰۱

Islam und Psychologie – Gegenstand und Geschichte

Einführung

Nachdem wir uns im IASE Blog bereits dem Themenfeldern „Die Rolle der Psychologie in der islamischen Psychologie“ und der „Zusammenhänge zwischen islamischer Psychologie und Gegenstand“ widmeten, beschäftigen wir uns in dieser Blogreihe detaillierter mit der **Literatur zum Thema Islamische Psychologie in ihrer gesellschaftlichen Entwicklung und ihrem Gegenstand**. Diese Blogreihe wird sich nach und nach entwickeln.

In einem nächsten Schritt sollen wir zunächst die Funktionen der traditionellen islamischen Gesundheitsdienste, die sich mit psychologischen, psychotherapeutischen und psychosomatischen Inhalten beschäftigen, darstellen. Daraufhin werden wir versuchen, eine angemessene muslimische Psychologie auf diesem traditionellen Sinne aufzubauen und dabei neuen gegenwärtigen Bemühungen um einen modernen Einsatz einer islamischen Psychologie dar. Diese Schritte sollen in der Gegenstandsbeschreibung ebenfalls erläutert und ihre Gegenstandsstruktur einer islamischen Würdigung unterzogen.

VU
Vrije Universiteit
AMSTERDAM

About VU Faculty of Religion and Theology Centre for Islamic Theology

Centre for Islamic Theology

For now this page only exists in Dutch

VU
Vrije Universiteit
AMSTERDAM

About VU Faculty of Religion and Theology Spiritual Care - Research Team

Spiritual Care - Research Team

The profession of spiritual care is dedicated to supporting people in their search for meaning, especially in situations that give rise to existential questions.

مرکز الهیات اسلامی (۲۰۰۵)
دانشگاه UV امستردام هلند

کارشناسی مطالعات اسلامی
و
کارشناسی ارشد
مراقبت معنوی اسلامی

INTERNATIONAL ASSOCIATION OF
MUSLIM PSYCHOLOGISTS

انجمن بین‌المللی روان‌شناسان مسلمان: اندونزی

International
Journal of
ISLAMIC
PSYCHOLOGY
Volume 4, No. 1, 2021

News Update

126-Hour Program on Islamic Psychology
as the Science of Human Soul, Cognition,
Emotion, and Behavior

Upcoming Events

- Course Alert: Avicenna Academy: 126-Hour Program on Islamic Psychology.
- Remembering a Murabbi: A Tribute to Prof. Malik Badri

